

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การที่บุคคลจะดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและรวดเร็วได้อย่างมีความสุข บุคคลนั้นจะต้องมีการศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และให้ทันกับวิทยาการก้าวหน้าเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งกำลังจะกลายเป็นเครื่องมือในอันที่จะเกื้อกูลกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2529)

ศูนย์การเรียนรู้เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนเป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนและการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่ง ดร. ก่อ สวัสดิทานิชย์ (2533) ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตกับเครือข่ายการเรียนรู้ ในที่ประชุมผู้บริหารการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

"โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาเพื่อปวงชน และการศึกษาตลอดชีวิต จึงจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ในอนาคตอันใกล้แนวโน้มการศึกษาจะเน้นในด้านศิลปศาสตร์ ซึ่งมนุษย์สามารถศึกษาได้อย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด ดังนั้นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ หรือศูนย์การเรียนรู้ขึ้นในชุมชนนับว่าเป็นศูนย์รวมของวิชาความรู้ในแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี"

"... ความคิดเรื่องการศึกษานี้เพื่อป้องกัน
 มนุษย์ทุกผู้ทุกนามในสังคมได้รับการศึกษาในรูปแบบ
 ใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการศึกษาพื้นฐาน โดยเริ่ม
 ตั้งแต่อายุในครรภ์มารดา แม้กระทั่งผู้ใหญ่ที่หยุดเรียน
 ไม่ได้ ต้องมีการเรียนอย่างต่อเนื่อง ๆ ไปเรื่อย ๆ
 ดังนั้น ควรต้องสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นมา
 เพื่อให้ทุกคนได้เรียน และเรียนได้ตลอดชีวิต"

ศูนย์การเรียน เป็นนวัตกรรมหนึ่งในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ
 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2533-2539) ว่า "เร่งจัดการศึกษาให้มี
 ลักษณะเป็นเครือข่ายของการเรียนที่มีความยืดหยุ่นหลากหลายในรูปแบบและวิธีการ ให้
 สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชนและสังคม ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่าง
 ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนให้สนับสนุน ประสานสัมพันธ์กันเป็น
 เครือข่าย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าออกจากระบบได้ตามความจำเป็น เจือปนไขข้อจำกัด
 ของแต่ละบุคคล รวมทั้งส่งเสริมให้บริการความรู้โดยผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง
 วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ สื่อทางไกลเพื่อกระจายองค์ความรู้ไปสู่ประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่าง
 รวดเร็ว" (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533)

สุนทร สุนันท์ชัย ได้อธิบายคำว่าเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network)
 ว่า หมายถึงการเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อมีการแลกเปลี่ยน
 ข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน เช่น ในชุมชนเอง อาจจะมีบุคคลที่มีความถนัดสั่งทัดใน
 ด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถจะถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่น ๆ ได้ดังที่เราเรียกว่า "ภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น" ถ้าได้มีการประสานสัมพันธ์บุคคลเหล่านี้เข้าเป็นเครือข่ายการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียน
 ในระบบโรงเรียนก็ดี นอกโรงเรียนก็ดี ต้องการแสวงหาความรู้ที่มีอยู่ในเครือข่าย
 นั้น ก็สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้นั้นได้ ดังเช่น นักเรียนในระบบ
 โรงเรียนสามารถจะมาเรียนบางเรื่องบางอย่าง จากแหล่งความรู้ในระบบโรงเรียนได้
 (สุนทร สุนันท์ชัย, 2535)

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ ได้อธิบายคำว่า เครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนั้นนิยามของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมอาจอธิบายได้คือ ระบบของการผลิตสื่อการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนเอง การจัดแหล่งวิทยาการเพื่อการเรียนรู้ เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สถานีอนามัย และสถานที่บริการข่าวสารข้อมูลอื่น ๆ ให้สามารถเป็นแหล่งบริการทางข่าวสาร และความรู้สำหรับประชาชนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การจัดระบบกระจายสื่อการเรียนรู้ในลักษณะของเครือข่ายในชุมชน การติดตามประเมินคุณภาพของสื่อต่าง ๆ ในชุมชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความตระหนัก และการรับรู้ของชาวบ้าน ตลอดจนการสนับสนุนการใช้สื่อการเรียนรู้เพื่อกิจกรรมพัฒนาชุมชน (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2534)

ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สามารถหาความรู้ด้วยตัวเอง จากสื่อการเรียนการสอนหลายรูปแบบ ทั้งยังเป็นแหล่งวิทยาการ ความรู้ ข่าวสารข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี มีรูปแบบการจัดอยู่ในลักษณะที่เป็นศูนย์การเรียนรู้แบบเอกเทศ คือ ศูนย์มีสถานที่ตั้งอยู่โดยเฉพาะ เป็นศูนย์วิชาการให้บริการสำหรับนักศึกษาทางไกล ครูประจำกลุ่มและประชาชน ซึ่งจะเน้นในการจัดกิจกรรมบริการด้านการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ ซึ่งนักศึกษาสามารถใช้บริการสื่อการเรียนรู้ได้ ทั้งยังเป็นสถานที่ให้การแนะแนวการศึกษา และอาชีพที่เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เห็นช่องทางในการศึกษา การประกอบอาชีพ และการพัฒนาอาชีพด้วยตนเอง เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียนและเป็นที่ใช้ในกิจกรรมการพบกลุ่มย่อย จัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งมีสื่อสิ่งพิมพ์ ตำราหนังสือเรียน เทปคาสเซต วิดีโอเทป สื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งโสตทัศนอุปกรณ์ด้วย (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี, 2532)

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวทางภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนั้น แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น การทดแทนแรงงานก็ต้องจ้างคนที่มีการศึกษาที่สอดคล้องกับ

ทักษะในการทำงาน ซึ่ง เอนก นาคะบุตร (2532) ได้เสนอเกี่ยวกับการจัดการศึกษา เป็นรายพื้นที่หรือโซน (Zone) เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับโซนเขตอุตสาหกรรมใหม่ ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนคงต้องสร้างคนระดับกลางจากชนบทให้มีความรู้ความสามารถ สูงขึ้นกว่าเดิม ในการจัดปรับความรู้เพื่อเข้าสู่โรงงานภายในเขตจังหวัดสระบุรีได้เหมาะสม ซึ่งได้พัฒนาให้นักศึกษาทางไกลได้มีความคุ้นเคยกับระบบอุตสาหกรรมได้ โดยมีศูนย์การเรียน เป็นแหล่งรวบรวมและให้บริการความรู้ด้านวิชาการเพื่อช่วยเหลือแก้ปัญหาด้านการเรียนแก่นักศึกษาทางไกล ในศูนย์การเรียนจะประกอบด้วยสื่อการเรียนที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อ ไลต์ที่ศูนย์ปรณต์ ตลอดจนถึงสื่อวิธีการ เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาทางไกลได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ศูนย์การเรียนที่ดี จึงเป็นแหล่งให้บริการความรู้ด้านวิชาการแก่ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ศูนย์การเรียนจึงเปรียบเสมือนแหล่งเติมความรู้ให้แก่ผู้ใช้บริการ มีข้อมูล ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษามีความทันสมัยทันเหตุการณ์ ต่อความก้าวหน้าทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเหมาะสมกับผู้ที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมได้ดี

ในปัจจุบันรัฐได้พยายามจัดการศึกษาให้กับประชาชนให้มีโอกาสได้รับการศึกษา อย่างทั่วถึงขึ้นทั้งในระบบนอกระบบ จากข้อมูลการเข้าศึกษาต่อระดับต่าง ๆ ปี 2534 พบว่าผู้เรียนต่อในระบบโรงเรียนแต่ละระดับยังมีจำนวนไม่มากนัก คือ ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 69.28 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 56.35 ในจำนวนผู้ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน จึงเป็นหน้าที่ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จะจัดบริการการศึกษาให้กับบุคคลเหล่านี้ คือ การศึกษาต่อเนื่องซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย และมีผลกระทบถึงชุมชนและประเทศให้ได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันด้วย การจัดการศึกษามีหลายระดับ หลายวิธีเรียนคือ ระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย มีวิธีเรียนด้วยตนเอง ทางไกล และชั้นเรียน (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคกลาง, 2535)

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พุทธศักราช 2530 ซึ่งวิธีเรียนทางไกลเป็นวิธีเรียนที่มีจำนวนนักศึกษามากที่สุดของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี, 2532)

ซึ่งวิธีการเรียนนี้เปิดโอกาสให้ผู้สนใจ ซึ่งไม่จำกัดเพศ วัย และอาชีพ ให้มีโอกาสได้ศึกษาด้วยตนเอง จากสื่อการเรียนต่าง ๆ ได้แก่ แบบเรียน ชุดการเรียน และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งเหมาะกับนักศึกษาที่มีภาระกิจในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ไม่มีเวลาที่จะเข้าศึกษาต่อในระบบโรงเรียนได้

ถึงแม้ว่า การศึกษาทางไกลจะให้ผลดีในเรื่องการขยายโอกาสทางการศึกษาเกี่ยวกับระยะทาง เวลา ค่าใช้จ่ายของนักศึกษาในการพบกลุ่มก็ตาม แต่ก็ยังมีผลเสียอยู่ในเรื่องการใช้สื่อ ครูประจำกลุ่ม และนักศึกษาไม่มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง ทำให้เกิดความรู้สึกขาดความอบอุ่นใกล้ชิด (กร สกาว, 2527) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อวิทยุที่มีข้อจำกัดในด้านที่เป็นสื่อทางเดียว ผู้เรียนไม่สามารถทบทวนในส่วนที่ต้องการฟังใหม่ได้ เพราะความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้พลาดการรับฟังรายการวิทยุ บางครั้งนักศึกษาพลาดการไปพบกลุ่ม รวมทั้งไม่มีแหล่งให้บริการความรู้โดยตรง โดยที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มีแหล่งบริการความรู้ให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะเรื่องการอ่าน โดยมีห้องสมุดประชาชน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่จัดให้การศึกษาแก่ประชาชนด้วยตนเอง ได้จัดหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ตลอดจนสื่อโสตทัศนูปกรณ์บริการไว้ในห้องสมุด เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน ส่วนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านนั้นเป็นที่สร้างนิสัยให้ชาวบ้านชอบการแสวงหาความรู้หรือการอ่าน การสนทนาระหว่างชาวบ้านด้วยกัน และเผยแพร่ถ่ายทอดการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนศูนย์แนะแนวการศึกษา และอาชีพ ซึ่งเป็นแหล่งบริการข่าวสารข้อมูลด้านการศึกษา อาชีพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาและประชาชนผู้มารับบริการแนะแนวเพื่อศึกษาข้อมูลประกอบการพิจารณา ตัดสินใจเลือกรเรียนและเพื่อมองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น เพื่อเป็นการสะดวกแก่ผู้ที่ต้องการมารับบริการการศึกษานอกโรงเรียนทั้งในเรื่องสื่อ คำแนะนำ สถานที่พบกลุ่ม และข่าวสารข้อมูล รวมทั้งให้การจัดการศึกษา ทางไกลบรรลุเป้าหมาย กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงจัดให้มีศูนย์การเรียนขึ้น

ศูนย์การเรียน เป็นแหล่งให้บริการความรู้และจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนทางไกลหรือผู้สนใจได้เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการเรียน ทราบข่าวและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิต โดยการศึกษาด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่ม ทั้งนี้โดยใช้สถานที่ของโรงเรียนประถม ที่มีความพร้อมทั้งอาคารและบุคลากร

ที่จะบริการ ซึ่งอาจอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล โรงเรียนมัธยมประจำตำบล หรืออำเภอ ห้องสมุด วัด หรือจะจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้เป็นศูนย์การเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2534)

จะเห็นได้ว่า ศูนย์การเรียนนั้นจะต้องมีหน้าที่สำคัญในการสร้างบรรยากาศให้นักศึกษา และประชาชนเกิดการเรียนรู้ในสังคม การเรียนรู้เป็น กิจกรรมที่ผสมกลมกลืนไปกับการดำรงชีวิตระบบข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันที่ประชาชนถ่ายทอดข่าวสาร ซึ่งกันและกัน จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการศึกษาจะต้องเชื่อมโยงกันโดยใช้บรรยากาศในชีวิตประจำวันเป็นตัวตั้ง ความจำเป็นของชีวิตเป็นกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

ศูนย์การเรียนในอดีตที่ผ่านมาได้เริ่มโครงการมาจากการพัฒนาที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พยายามที่จะสร้างสังคมการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งประชาชนจะต้องมีข่าวสารข้อมูลในการที่จะรับ กลั่นกรอง มีกระบวนการรับรู้และนำไปใช้ มีสื่อที่จะจัดการให้กว้างขวางทั่วถึง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น "เครือข่ายการเรียนรู้" (LEARNING NETWORK) ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พยายามที่จะมุ่งจัดการศึกษาให้กับประชาชน และชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์กลางการจัดการกระบวนการเรียนการสอนและทำให้มีระบบเครือข่ายการเรียนรู้เกิดขึ้นในชุมชน จึงได้มีโครงการจัดศูนย์การเรียนขึ้น ซึ่งในปัจจุบันนี้ ศูนย์การเรียน (LEARNING CENTER) ก็เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทั้งหลายของชุมชน ซึ่งจัดเป็นระบบในการให้บริการและเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนในชุมชนนั้น ๆ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535)

สำหรับแนวโน้มในอนาคตของศูนย์การเรียนนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะดำเนินการให้การศึกษาตลอดชีวิต ประสบความสำเร็จและความเป็นจริงแนวคิดของศูนย์การเรียนคงจะต้องพิจารณาและเตรียมการดังนี้ มีความเข้าใจในนโยบายแนวคิดและหลักการของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง ทำแผนกำหนดเป้าหมาย เลือกชุมชนที่มีความพร้อม สำรวจและรวบรวมข้อมูลของชุมชน จัดหาแกนนำของชุมชน เช่น นักศึกษาทางไกล เยาวชน พระ ครู ผู้นำท้องถิ่น รวบรวม

สื่อต่าง ๆ จากหน่วยงานต่าง ๆ รวมไว้ในงานบริการสื่อ มีการประสานงานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ จัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ในทุกรูปแบบที่ให้ความรู้กับชุมชน ขอการสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงานในชุมชน มีการประชุม พบปะกันเสมอ ๆ สร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านในความเป็นเจ้าของในกิจกรรม โดยเริ่มจากการคิด การวางแผน การทำกิจกรรม การกำหนดภารกิจต่าง ๆ จากชาวบ้านเอง

ความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ในอนาคตนั้น จะเป็นตัวที่ช่วยให้เกิดการขยายการให้บริการการศึกษาออกโรงเรียนในทุกรูปแบบให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยการเร่งขยายและปรับปรุงแหล่งวิชาการรูปแบบต่าง ๆ พัฒนาและขยายการบริการสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาทุกประเภทและขยายเครือข่ายการจัดการศึกษา แสวงหาแนวทางให้ประชาชน ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนมีส่วนร่วมดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนให้มีระบบเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน ทำให้เห็นว่า ระบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (LIFELONG EDUCATION) เกิดขึ้นจริงเป็นรูปธรรม และชุมชนนั้นเป็นสิ่งคมแห่งการเรียนรู้ (เรวัตน์ สุธรรม, 2535)

สำหรับงานวิจัยนี้ จะช่วยหาคำตอบที่เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ได้ถึงในเรื่องการให้บริการของศูนย์การเรียนรู้ก่อนนักศึกษาทางไกลและประชาชนที่มาใช้บริการ และดูความพร้อมของชุมชนในการยอมรับในสิ่งที่จะเป็นชุมชนตัวอย่างก่อน เพื่อดูถึงการเห็นคุณค่า ประโยชน์สำหรับชุมชน ตูศักยภาพของผู้นำ ความเสถียรในการทำประโยชน์ต่อชุมชน รวมทั้งการให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนหรืองานอื่น ๆ ของภาครัฐและเอกชนว่าจะให้การสนับสนุน การดำเนินงานจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้มีประสิทธิผลที่ดีต่อผู้มารับบริการหรือไม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่จะดำเนินงานต่อไปในอนาคต และช่วยปรับปรุงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในศูนย์การเรียนรู้ปัจจุบันให้ดียิ่งขึ้นไปอีก

สภาพปัญหาของศูนย์การเรียนรู้

จากการวิจัยของวาริทินย์ อินบัว (2533) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการการบริการของศูนย์การเรียนรู้ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่ามีปัญหาในด้านบริการ ด้านแนะแนวด้านกิจกรรม และด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งเนื่องมาจากการขาดสื่อ อุปกรณ์ บุคลากร รวมทั้งการประสานงานของเจ้าหน้าที่ ขาดงบประมาณ

ที่สนับสนุนในด้านกิจกรรม การประชาสัมพันธ์น้อย ข้อมูลล่าช้า การบริการก็ยังไม่ดีให้ครบตามความต้องการของนักศึกษาทางไกล และผู้มาใช้บริการ ซึ่งมีความต้องการดังนี้

1. ในด้านบริการสื่อ มีความต้องการสื่อ หนังสือแบบเรียน วารสาร นิตยสารใหม่ ๆ ควรมีเทปการเรียนพร้อมหนังสือสำหรับผู้พิการทางการวิญญู มีบริการอัดสำเนาเทป มีสไลด์ วิดีโอเทปการเรียน
2. ในด้านการแนะแนว มีนักศึกษาทางไกล ต้องการบริการแนะแนวด้านการเรียนต่อ พร้อมทั้งสาขาวิชาที่จะเลือกเรียน ส่วนด้านการประกอบอาชีพ ควรจัดนิทรรศการแนะนำบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพหรือวิดีโอเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
3. ในด้านกิจกรรม ควรให้นักศึกษามีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติจริง มีป้ายแสดงกิจกรรม ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับงานการศึกษาออกโรงเรียน มีการแข่งขันตอบปัญหาชิงรางวัลด้วย
4. ในด้านบริการข่าวสารข้อมูล ควรมีป้ายแสดงสถิติของนักศึกษาทางไกล มีการจัดป้ายนิเทศ ประชาสัมพันธ์ข่าวทั่วไป มีแผนผังการพบกลุ่มและควรมีกองแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน

ซึ่งสภาพปัญหาเหล่านี้ก็ตรงกับงานวิจัยของ สุลล ทองคำ (2534) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบศูนย์ส่งเสริมการเรียนชุมชนชายแดน ผลการวิจัยพบว่า กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดนโยบายสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การเรียนอย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง และหมู่บ้านในโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรบริเวณชายแดนหมู่บ้านละ 1 แห่ง ผลกระทบทางด้านการดำเนินงานเกิดขึ้นเกี่ยวกับการขยายตัวเร็วและขาดการประสานกับองค์กรชุมชน การขาดระบบข้อมูลที่ดี การขาดการแนะแนว การจัดสรรงบประมาณประเภทสื่อ อุปกรณ์ ซึ่งอาจจัดสรรงบประมาณจากเงินบำรุงการศึกษาประมาณ 40 % สนับสนุนการชี้แจงประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับรู้ เข้าใจอย่างชัดเจน

จากการวิจัยที่กล่าวมาทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการในการใช้ศูนย์การเรียน เพื่อที่จะเป็นแหล่งข้อมูล เครือข่ายการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาประชาชน ซึ่งก็ตรงกับสภาพปัญหาของการให้บริการของศูนย์การเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี, 2534) ซึ่งพอจะสรุปสภาพปัญหาได้ดังนี้

1. การให้บริการในด้านสื่อ ตำรา หนังสือ และเทปชุดการเรียน การสอน มีปริมาณน้อย และเทปมีคุณภาพไม่ดี

2. การให้บริการแนะแนว มีอยู่น้อย และจัดให้ไม่สม่ำเสมอ
3. การให้บริการด้านกิจกรรม ไม่ได้จัดให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันในเรื่องที่ศึกษาอยู่
4. ปัญหาในเรื่องการบริการข่าวสารข้อมูล ข้อมูลที่มีอยู่นั้นล่าช้า มีการประชาสัมพันธ์น้อยและไม่ทันต่อเหตุการณ์
5. ขาดบุคลากรที่จะทำหน้าที่อยู่เป็นประจำ มีการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่หลายคนทำให้ขาดการประสานงานกัน

จากสภาพปัญหาของศูนย์การเรียนรู้ที่พบ และจากงานวิจัยที่ได้ศึกษาแล้วนั้นมีข้อคำถามที่ต้องการคำตอบจากการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นนั้นมีสภาพทั่วไป การบริการในด้านสื่อ สิ่งพิมพ์ อุปกรณ์ที่ให้ วิชาความรู้ การแนะแนว การจัดกิจกรรม รวมทั้งข่าวสารข้อมูลมีประสิทธิผลดีหรือไม่
2. การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการในศูนย์การเรียนรู้มีประสิทธิผลที่ต่อความพึงพอใจของผู้มารับบริการจากศูนย์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นในครั้งนี้อย่างไรหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. จัดศูนย์การเรียนรู้
2. หาประสิทธิผลของศูนย์การเรียนรู้ที่จัดขึ้น โดยศึกษาจากความคิดเห็นของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ นักศึกษาทางไกล และประชาชนผู้มาใช้บริการ

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ทำการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการทดลองจัดศูนย์การเรียนรู้

ขึ้นในเขตพื้นที่หมู่ 2 ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี เนื่องจากมีสภาพพร้อมในการจัดตั้งศูนย์การเรียน ซึ่งมีอาคารสถานที่อยู่แล้ว มีการคมนาคมที่สะดวกแก่บุคคลที่มาใช้บริการ ทั้งยังอยู่ในแหล่งชุมชนที่มีบุคคลต้องการมาใช้บริการเป็นจำนวนมากอีกด้วย

2. ประชากรที่ศึกษา คือ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับงานการศึกษาของโรงเรียน นักศึกษาทางไกลและประชาชนผู้มาใช้บริการศูนย์การเรียนที่ได้จัดทดลองขึ้นในการวิจัยครั้งนี้

3. องค์ประกอบที่ศึกษา

- 3.1 รูปแบบการจัดศูนย์การเรียน
- 3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานศูนย์การเรียน นักศึกษาทางไกล และประชาชนผู้มาใช้บริการ
- 3.3 ประสิทธิภาพของศูนย์การเรียน
- 3.4 ความคิดเห็นในการจัดศูนย์การเรียนของกลุ่มตัวอย่างใน 6 ด้านดังต่อไปนี้ ด้านสภาพทั่วไปของศูนย์การเรียน กระบวนการดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียน การบริการสื่อ การแนะแนว การจัดกิจกรรม และการบริการข่าวสารข้อมูล

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่

- 4.1 รูปแบบการจัดศูนย์การเรียน
- 4.2 แบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง
- 4.3 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้มาใช้บริการศูนย์การเรียน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดศูนย์การเรียนที่มีประสิทธิภาพสำหรับบริการแก่นักศึกษาทางไกลและผู้มาใช้บริการ ซึ่งได้ทำการจัดทดลองที่ หมู่ 2 ตำบล ตาลเดี่ยว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดทดลองนี้ จะใช้ระยะเวลาในการให้บริการ

เป็นระยะเวลาานาน 1 เดือน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคุณภาพศูนย์การเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่เชื่อถือได้เพราะได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญของกรมการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของศูนย์การเรียนรู้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย จึงได้กำหนดความหมายของคำเหล่านี้ ดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลจากการได้รับการบริการที่เป็นลักษณะที่ดี มีความเหมาะสมตรงกับความต้องการของผู้ที่ได้รับการบริการ หรือมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยคุณศัพท์ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน การจัดการบริการของแหล่งความรู้หมู่บ้านที่จัดขึ้น (บุญเลิศ มาแสง.2530) ซึ่งมีดังนี้

1. มีผู้มาใช้บริการซึ่งเป็นนักศึกษาสายสามัญ และสายอาชีพ หรือประชาชนมาใช้บริการเฉลี่ย 50 คน/วัน

2. มีสื่อที่ให้บริการกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีจำนวนอย่างน้อยดังต่อไปนี้ หนังสือตำราวิชาการ 300 เล่ม วารสาร นิตยสาร 100 เล่ม หนังสือบันเทิง การ์ตูน 100 เล่ม หนังสือพิมพ์วันละ 2 ฉบับ เทปประกอบการเรียนรู้ 50 คลิป วิดีโอเทป 20 ม้วน สไลด์ 10 ชุด ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 10 ชุด เกมส์ ของเล่น (อยู่ที่มุมเด็ก) 10 ชุด โดยให้บริการหนังสืออย่างน้อยเฉลี่ย 45 เล่ม/วัน

3. การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดมุมวิชาการ ต้องมีอย่างน้อย 4 มุมวิชาการ ต้องมีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับอ่านหนังสืออย่างน้อย 3 ชุด มีชั้นวางหนังสืออย่างน้อย 3 ชั้น บอร์ดข้อมูลความรู้ 5 บอร์ด

4. มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้แก่ การพบกลุ่ม การประชุม การจัดนิทรรศการ ในศูนย์การเรียนรู้อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

5. การให้บริการแนะแนวด้านการศึกษาและอาชีพ มีเจ้าหน้าที่ให้บริการอยู่ประจำ และให้บริการกับผู้มาติดต่ออย่างน้อย วันละ 5 คน

6. การให้บริการข่าวสารข้อมูล โดยจัดหนังสือพิมพ์อย่างน้อยวันละ 2 ฉบับ และมีบอร์ดข้อมูลอย่าง 3 บอร์ด มีผู้อ่านหนังสืออย่างน้อยวันละ 10 คน
2. ศูนย์การเรียน หมายถึง สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน สายสามัญ สายอาชีพ และให้บริการสื่อเสริมแก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนหรือผู้มาใช้บริการสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนการสอน สื่อเสริมและสื่อการเรียนอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเห็นแหล่งกลางทำหน้าที่ประสานงานแหล่งความรู้ ข่าวสารข้อมูลให้แก่นักศึกษาทางไกล และประชาชนในชุมชน
3. ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจหรือความเชื่อของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน นักศึกษาทางไกล และประชาชนที่ได้มาใช้บริการศูนย์การเรียน
4. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการ และผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดสระบุรี
5. เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน หมายถึง ครูประจำกลุ่ม ครูอาสาสมัครการศึกษา นอกโรงเรียน ผู้ประสานงานอำเภอ ที่ปฏิบัติงานในเขตอำเภอแก่งคอย
6. นักศึกษาทางไกล หมายถึง นักศึกษาทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ลงทะเบียนเรียนการศึกษาสายสามัญ ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2536
7. ประชาชน หมายถึง บุคคลที่มาใช้บริการศูนย์การเรียนที่ได้จัดขึ้นที่หมู่ 2 ตำบลศาลเตี้ย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี
8. สถานที่ไปของศูนย์การเรียน หมายถึง การจัดดูแลรักษาอาคารสถานที่ ศูนย์การเรียนทั้งภายในและภายนอกให้สะอาดเรียบร้อยน่าใช้บริการ
9. สื่อ หมายถึง หนังสือ ตำรา แบบเรียน เอกสารเสริมการเรียน วารสาร หนังสือพิมพ์ ที่ให้ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งเทปเสียง เทปวิดีโอ
10. วัสดุ หมายถึง โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เก็บหนังสือ ที่วางหนังสือพิมพ์ ป้าย ประกาศ กระดานดำ ฯลฯ
11. กระบวนการดำเนินการจัดศูนย์การเรียน หมายถึง กระบวนการจัดดำเนินงาน ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนที่ให้บริการ

12. ผลการดำเนินงานการให้บริการศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ผลรวมของการบริการด้านสื่อ ด้านกิจกรรม ด้านการแนะแนว รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูล

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้ระยะเวลาจัดทดลองให้บริการศูนย์การเรียนรู้เป็นเวลา 1 เดือน ทำให้มีข้อจำกัด ในการเก็บข้อมูลที่ได้มาจากกลุ่มตัวอย่างที่มาใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ภายในเวลา 1 เดือน ที่ได้จัดทดลองเท่านั้น มีระยะเวลาสั้นไป ส่วนรูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ ถ้านำไปจัดในพื้นที่อื่น อาจมีข้อจำกัดผู้ใช้ต้องนำรูปแบบพิจารณาเอง ส่วนรูปแบบนี้ จัดเฉพาะพื้นที่ในจังหวัดสระบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้แนวทางในการพัฒนาจัดศูนย์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับชุมชน
2. มีแหล่งความรู้ไว้บริการชุมชนเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
3. เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีหน่วยงานของกรมการศึกษาออกโรงเรียนเป็นหน่วยงานสนับสนุนประสานการดำเนินงานการจัดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน
4. ทำให้มีการพัฒนาประชาชนและกลไกในระดับท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของบุคคลและชุมชนได้อย่างผสมกลมกลืน